

Слідами тих, хто загинув від Голокосту

Є такі речі, про які волів би не знати, але про які мусиш знати і пам'ятати заради майбутнього. Голокост є тією сторінкою історії, пам'ять про яку ми маємо берегти і передавати своїм дітям з тією ж відповідальністю і почуттям обов'язку, як і пам'ять про найбільших героїв, величні звитяги й великі відкриття. Але якщо останнє має викликати гордість і відчуття того, що ти здатен подолати найскладніші перешкоди у своєму житті і досягнути будь-яких вершин, незважаючи на те, що ти лише людина, то перше має застерігати, що може статися, якщо забути, що той, хто поряд з тобою – теж людина. Тож саме з метою, щоб пам'ять про трагічне минуле стала на сторожі мирного майбутнього, Український центр вивчення історії Голокосту спільно з Центром міської історії Центрально-Східної Європи та Державним музеєм «Майданек» (Польща, Люблін) організував черговий науковий семінар для вчителів історії під назвою «Історія Голокосту в Західній Україні та Східній Польщі».

Протягом усього семінару лекційні виклади докторів історії та дослідників Голокосту чергувалися з відвіданням місць, безпосередньо пов'язаних з тими подіями, за чим слідували жваві обговорення. Семінар розпочався екскурсією невідомими місцями Львова, а продовжився вже неіснуючими єврейськими сторінками Любліна. Виникає якесь дивне невимовне відчуття, коли йдеш вулицею, старенькі кам'яниці якої можуть розповісти про минуле значно більше, а ніж їх сучасні мешканці. Так, відкриваєш двері до звичайнісінького, на перший погляд, будинку, а там на лутці слід від мезузи. Хтось з мешканців сприйме це за тріщину чи якусь вибоїну, хтось загалі не помітив, але той, хто помітив, чи задавав собі питання: скільки долонь і вуст з благоговінням і молитвою торкалися цього місця? Як дивно стояти там, де раніше була синагога «Золота Роза» чи «Темпель», проходити через Браму, яка колись поєднувала дві частини міста – християнську й єврейську, а тепер веде просто в пустку. Цей терен був повністю забудований і густо заселений. Євреї складали третину Любліна. Потім це була частина гетто, потім – купа руїн. Після ліквідації гетто нацисти почали підривати будинок за будинком. Руїни прибрали, але частина цього терену так і досі стоїть пусткою. З того часу тут лишилися лише ліхтар та криниця. Світло та вода як два символи життя...

Під час лекційної частини д-р Роберт Кувалек виступив перед учасниками семінару з темою «Гетто на теренах Генеральної губернії». Адам Копчовські розповів про долю євреїв Люблінщини після 1944 року, а з Робертом Шухтою обговорили практичні вправи та методологічні принципи викладання періоду Голокосту в школах. А потім візити на Майданек, в Травнікі, Собібор, Белжець, що мають спільний синонім – Голокост.

Що можна розповісти про ці місця? До 40% відсотків новоприбулих до Майданека одразу ж відправляли до газових камер. Місце для селекції обтягнене колючим дротом називали «трояндовим полем». Один кілограм волосся, з якого виготовляли матраци для підводних човнів та тканину, з якої шили одяг для залізничників, коштував лише 50 пфенігів. Дорогу в таборі слали з подрібнених мацев, а на клумбах саджали квіти. Якщо для в'язнів немає роботи, то їх змушували копати яму, яку потім треба було знову закидати, або носити каміння з купи на купу. Діти помирили першими, бо їжа передбачена лише для тих, хто працює. Останки спалених трупів змішували з землею, виготовляючи добриво для полів. Дорога до табору смерті називалася «дорогою в небо». І після всього цього намагаєшся знайти спільне між людяністю та людиною.

В Собіборі в списку вахманів є ім'я Дем'янюка, а на Майданеку – пам'ятна дошка присвячена Омеляну Ковчу – греко-католицькому священику, який видавав євреям фальшиві посвідчення про хрещення. Перебуваючи у в'язниці, йому було запропоновано підписати лист, де він пообіцяв би більше не надавати допомогу євреям і цей лист гарантував би йому вихід з в'язниці. Проте Ковч відмовився, після чого був відправлений в концтабір, де й загинув. Кілька років тому він возведений у лик святих. Ці два імені як два протилежні вибори зроблені в той самий час, як дві різні спроби прожити життя

власне, як дві протилежні оцінки чужого життя, а може й не такого вже чужого, а просто іншого. Тож ті самі питання, на які ми відповідаємо щодня власними вчинками, своїм щоденним, часом буденним життям, тут, в місцях, де залинули тисячі, набувають нового екзистенційного значення.

*Марина Чорна,
викладач філософських та релігіознавчих дисциплін, Київ*